

KUNGL. VITTERHETSAKADEMIENS FORSKNINGSTRATEGI 2013-2016

1. *Allmänna utgångspunkter*

- Forskningen ger viktiga bidrag till Sveriges internationella konkurrenskraft, men den skapar även kreativa miljöer, den gör olika kulturella traditioner tillgängliga och begripliga, den undanröjer mellanmänniskt schablontänkande och stärker ett demokratiskt tänkesätt.
- Dessa utgångspunkter bekräftar att den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen måste beredas en framträdande plats i arbetet på 2012 års forskningspolitiska proposition.
- Den svenska humanistiska forskningen bör i ökande grad betraktas i ett internationellt perspektiv. Möjligheterna till översättning bör förbättras för förmedling av forskningsresultat som bäst utförs i svensk forskningsmiljö.
- Huvuddelen av forskningen i Sverige skall vara nära förbunden med universitet/högskolor och den grundläggande fria forskningen skall vara statligt finansierad. Sambandet mellan forskning och undervisning bör behållas.
- Den statliga satsningen på forskning bör stärkas. Ställningen för humaniora och samhällsvetenskaper måste beaktas liksom ämnenas roll i kunskapsbildning, samhällsmognad och internationell konkurrenskraft. Det är av stor vikt att utrymme skapas för kreativ, forskarstyrd och långsiktig grundforskning.
- Det viktigaste kriteriet för fördelning av resurser för forskning skall vara vetenskaplig kvalitet. Samtidigt måste ställningen för angelägna men svaga forskningsmiljöer bevakas.
- Den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen är starkt beroende av infrastrukturen hos arkiv, bibliotek och museer. Dess ställning bör stärkas genom att personalens vetenskapliga kompetens säkras, och genom att resurser garanteras för utveckling av söksystem och överföring av traditionellt material till elektronisk form.
- Skolans ställning som förberedande miljö bör stärkas genom att lärarnas vetenskapliga bakgrund förbättras, och att de får tillfälle till avancerad vidareutbildning.

2. Bakgrund

Den politiska och kulturella situationen präglas av kulturmöte och kulturkonfrontation. För att kunna analysera och kritiskt bedöma förenklade föreställningar krävs en inhemsk vetenskaplig kompetens.

Djupgående kunskaper kan bara uppnås genom långsiktig grundforskning, som belyser den svenska situationen och för in andra kulturer i diskussionen. Ett kritiskt vetenskapligt förhållningssätt till historia, konst, språk och religion är en viktig sammanhållande faktor. Den förändring som kulturområdet har genomgått under de senaste decennierna har en parallell i den revolutionerande utvecklingen inom naturvetenskap och medicin. Humanistisk forskning gör människan beredd att möta de möjligheter som naturvetenskap, teknik och ekonomi öppnat.

3. Bedömning av nuläget

Sverige har under 1900-talet haft internationellt framstående humanister och samhällsvetare som har gett landet en vital kulturforskning och också lyckats föra ut forskningsresultaten utanför universiteten. Fortfarande finns ledande forskning vid universiteten och forskningens bredd har ökat väsentligt, men samtidigt kan vi notera svaga områden.

På senare år har förutsättningarna för humanvetenskaperna genomgått en förändring. Tidigare fanns forskare som kunde förlita sig på relativt stabila anställningar och som själva kunde välja sin specialisering utan hänsyn till extern finansiering. Idag har grundfinansiering minskat i relation till projektfinsiering, vilket ökat behovet att specialisera sig på det lönsamma. Detta sätter press på universitetsvärlden i stort men gör humanvetenskaperna särskilt utsatta, eftersom de är svårare att utvärdera med gängse metoder. Det bör också påpekas att den tid som åtgår för ansökning om forskningsmedel och för utvärdering av forskningens resultat allvarligt inkräktar på den tid som kan ägnas åt själva forskningen.

4. Den humanistiska forskningens egenart

Tiden för forskarutbildning har successivt minskat och utbildningen har effektiviserats. Detta är en i huvudsak god utveckling, men utbildning till expert kräver inom många humanistiska ämnen ett långt arbete. Det kan gälla att som bakgrund till forskningsuppgiften skaffa sig specialkunskaper i svårtillgängliga språk eller att utföra långvariga detaljstudier i materialsamlingar för att sedan kunna göra övergripande synteser. Ofta sker därför den mest kvalificerade humanistiska forskningen av relativt erfarna forskare.

Inom den naturvetenskapliga forskningen har det etablerats ett arbetssätt som fungerar med forskargrupper, laboratoriegemenskap och stora sammanhållna projekt. En välorganiserad internationell postdoktoral utbildning finns också. Dessa strukturer kan i viss mån överföras till det humanistiska och samhällsvetenskapliga området, men djupgående

forskning kräver ofta ensamma långa arbetsinsatser. Doktorsavhandlingar i humanistiska ämnen är i regel unika projekt, som grundar sig på individuell datainsamling och bearbetning. Olika vetenskaper kräver olika arbetssätt och en likriktning med naturvetenskapen som förebild påverkar negativt den humanistiska forskningens omfattning och kvalitet.

Publicering i tidskrifter är det mest effektiva i de flesta naturvetenskapliga ämnen och förekommer även i humanistiska discipliner. Men den vetenskapliga standarden i centrala humanistiska ämnen kräver i regel långa sammanhållna framställningar som bäst publiceras i bokform. Många humanistiska forskningsuppgifter låter sig inte uppdelas i mindre delar, som successivt kan publiceras i tidskrifter.

Ett problem är då att översikter som bygger på citeringsdatabaser ofta missar den vetenskapliga diskussion som sker i bokform. När det gäller de största bibliometriska undersökningarna finns humanvetenskapernas huvudsakliga publiceringsform, monografin, över huvud taget inte med. Eftersom forskningsprocesserna här är långsammare än naturvetenskapernas, ändras också citeringarnas förutsättningar. Medan den genomsnittliga genombrottstiden för naturvetenskaplig forskning är tre till fem år, är den för humanvetenskaperna fem till femton år.

Då radikal eller banbrytande forskning ofta behöver ännu längre tid innan den får genomslag, missgynnas den också av bibliometriska mätningar och citeringsindex. Samtidigt uppmuntrar citeringsrankning till forskningssmässiga överdrifter: en kontroversiell bok om August Strindberg har större chans att citeras flitigt än en mer försiktigt formulerad bok.

Ett ytterligare problem är att citeringsdatabaserna i mycket hög grad är inriktade på engelskspråkiga tidskrifter. Detta gör att väsentlig vetenskaplig diskussion på andra språk, inte enbart svenska utan även franska, spanska och tyska, utelämnas. Därigenom blir bilden av aktuell framstående forskning snedvriden. Om databaserna i framtiden skall ge en överblick över den mest framstående forskningen inom humaniora och samhällsvetenskap måste de därför breddas väsentligt.

5. *Forskningens infrastruktur*

För att skapa en god bild av ett historiskt förlopp, en aktuell kultursituation eller ett språks utveckling krävs tillgång till originalmaterial. Arkiv och föremålssamlingar av olika slag är en förutsättning för den humanistiska forskningen i vid bemärkelse. Att samla material och göra det tillgängligt är nödvändigt i all humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.

Arbetet med detta kostar mycket, kan ta lång tid och betraktas ibland som oglamoröst. Det är därför svårfinansierat. Arkivens, bibliotekens och museernas roll som forskningsresurs framgår sällan i forskningspolitiska diskussioner om forskningens infrastruktur. Området bör stärkas genom att den egna personalens vetenskapliga kompetens säkras, och genom att

resurser ställs till förfogande så att söksystem kan utvecklas och traditionellt material kan överföras till elektronisk form.

6. *Språkfrågan*

Till de områden som behöver belysas hör språkstudiernas roll inom humaniora. Tre aspekter skall noteras. Den första gäller forsknings-traditionernas tillgänglighet. Inom flera humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen är de vetenskapliga klassikerna och viss tongivande aktuell forskning publicerad på andra språk än engelska, främst tyska och franska. De moderna europeiska språkens svaga ställning i svenskt utbildningsväsen är ett allvarligt problem för forskning inom många ämnen, som inte primärt har en språklig inriktning.

En annan fråga är forskningens publiceringsspråk. Humanistiska forskare har ett ansvar för att svenska språket skall utvecklas också som ett vetenskapligt språk. Det är bara möjligt om forskningsresultat publiceras även på svenska. Särskilt forskning som analyserar svåröversatt litterärt och annat kulturhistoriskt material har svenska som det naturliga publiceringsspråket. Vetenskaplig litteratur skriven på svenska är ett viktigt inslag i en humanistisk forskningsmiljö och bör inte bedömas med naturvetenskapens publiceringsformer som norm.

Svenska forskningsresultat måste naturligtvis också presenteras på ett internationellt språk. För närvarande är det engelska som oftast ligger närmast till hands. Inom naturvetenskap är språket så långt standardiserat att detta åtminstone är ett mindre problem, men i humaniora och samhällsvetenskap är ofta själva det språkliga framställningssättet nära förbundet med de resultat som skall presenteras.

Översättning och språkgranskning är dyrt. Resultatet är att svensk forskning får svårt att hävda sig internationellt, och att internationella förläggare ibland av språkliga skäl tvekar att anta manuskript skrivna av svenskar.

Forskningsresultat måste naturligtvis spridas i samhället. Det sker ständigt genom den akademiska undervisningen, så länge sambandet mellan forskning och undervisning består, men andra spridningsvägar behövs också. En sådan väg har varit skolan, i varje fall under den tid lärarna fått en kontinuerlig vetenskaplig fortbildning. I Sverige har länge kontakten mellan skola och universitet varit god. Professorer har ofta varit engagerade i skolornas ämneslärarföreningar och det har funnits forskarutbildade lektorer i de flesta ämnen. Det är oroande att kontakterna med skolan inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området har försämrats. Inte minst bör villkoren för forskarutbildning på deltid uppmärksammas starkt.

7. *Vitterhetsakademiens verksamhet*

Vitterhetsakademiens principiella inställning är att dess insatser inte skall ersätta statligt forskningsstöd. I stället är avsikten att identifiera, initiera

och stödja forskning som är svår att inordna i det statliga finansierings-systemet. Akademien vill också från sin ämnes- och lärosätesövergripande utsiktspunkt bidra till den forskningspolitiska debatten om humaniora och samhällsvetenskap.

Mot ovanstående bakgrund har Vitterhetsakademien utvecklat en rad program:

Tjänster för nydisputerade och specialister

Akademien anser att situationen inom vissa ämnen är så dålig, att den har arbetat för strategiska förstärkningar. För att stärka nydisputerade kvalificerade forskares möjlighet till fördjupning inrättade akademien för några år sedan ett antal forskarassistenttjänster, som ställdes till de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteternas förfogande.

Med stöd av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse har Akademien, tillsammans med Svenska Akademien, under de senaste åren i sju omgångar tillsatt ett femtiotal femåriga postdoktorala tjänster inom ämnesområden som är viktiga men alltför svaga. Akademien medverkar även i det nya postdoktorala programmet, Wallenberg Academy Fellows.

För att stödja nyrekryteringen av disputerade forskare vid myndigheterna inom kultursektorn (arkiv, bibliotek och museer) har ett tjugotal postdoktorala traineetjänster inrättats i samarbete med Riksbankens Jubileumsfond. Genom detta stärks direkt den vetenskapliga kompetensen vid institutionerna, samtidigt som forskarna bereds långsiktig anställning. Dessutom ökar institutionernas möjligheter att ge kvalificerat forskningsstöd.

Internationell verksamhet

Akademien samt dess svenska och utländska ledamöter har ett rikt internationellt kontaktnät. Genom akademiens kontakter med andra akademier inom och utom EU förfogar akademien över ett samarbetsforum som väsentligt underlättar svenska forskares vistelser vid andra universitet och gör det möjligt att inbjuda gästföreläsare. Akademiens internationella stipendieprogram är också omfattande.

Ämneskonferenser

Till akademiens forskningsstimulerande insatser hör regelbundet återkommande ämneskonferenser. Det finns en ofta påpekad brist på rörlighet i det svenska akademiska systemet, och de negativa följderna kan bara motverkas om forskare får möjlighet att träffas och utbyta erfarenheter. Insatserna har ökat under senare år.

Universiteten och kultursektorns forskning

En viktig strukturfråga i vetenskapssamhället gäller kontakterna mellan universiteten och den forskning och det forskningsmaterial som finns inom kultursektorn. Akademien verkar för att skapa nära och permanenta förbindelser mellan universitetsforskningen och forskningen inom museer och kulturvårdande myndigheter. Akademien har stött en forskarskola vid Nordiska museet, och de ovan nämnda traineetjänsterna syftar till att

långsiktigt stödja forskningen inom ABM-området. Med kulturarvsinstitutionerna har akademien djupa kontakter som resulterar i gemensamma projekt och konferenser.

Egna forskningsprojekt

Akademien har även som uppgift att driva egna forskningsprojekt eller att stödja de egna ledamöternas forskning. Projekten gäller i första hand långsiktiga arbeten som kan bilda grund för annan forskning. Åtskilliga av dessa bedrivs i samarbete med andra institutioner.